

Repliek

Rob de Lange, Hans Schuman & Nicolina Montesano Montessori*

Allereerst willen we opmerken dat het ons goed doet dat het boek goed (en kritisch) gelezen wordt, zoals nu door Ronald Hoekstra. We vinden het ook een uitstekend idee van KWALON om op deze manier de discussie over praktijkgericht onderzoek te stimuleren. Het stimuleren van de dialoog over praktijkgericht onderzoek was voor ons een van de belangrijke redenen om het boek te schrijven. We beginnen bij het eind, waar Hoekstra verzucht: 'Laten we (...) gewoon van "toegepast onderzoek" (...) spreken.' In toenemende mate wordt er in kringen van reflectieve professionals gesproken van praktijkgericht onderzoek en met goede redenen. Ook de HBO-raad pleit expliciet voor het gebruik van de term *praktijkgericht onderzoek*. Meer dan de inmiddels wat sleetse term 'toegepast onderzoek' geeft die benaming aan dat de professionele praktijk het uitgangspunt én richtpunt is van dit onderzoek. De methodologische logica op zichzelf is niet anders dan die van andere 'soorten' wetenschappelijk onderzoek, alleen deze principiële oriëntatie, deze inbedding, is kenmerkend en onderscheidend. En daarmee wordt het ook een belangrijke identiteitsbepaler van hogescholen, waar zich thans in rap tempo een onderzoekstraditie vestigt met een eigen gezicht, die geen aftreksel wil zijn van wat er op universiteiten gebeurt, maar zelfbewust een eigen niche definieert. De term 'toegepast onderzoek' past bij een andere traditie, waarbij we – terzijde – voorstanders van deze benaming graag uitdagen om aan te geven wat er nu eigenlijk op wat wordt *toegepast*. Onderzoek 'toegepast' op de praktijk? Maar dat is nu juist het soort dichotomie waar we vanaf willen.

Dan de kwestie van de paradigma's en het standpunt dat praktijkgericht onderzoek *vooral* zal plaatsvinden vanuit het interpretatieve en/of emancipatorische paradigma. We wilden ons daarmee niet bekennen tot één richting onder uitsluiting van andere. We willen in die zin uitdrukkelijk pluralistisch zijn. Het boek legt daar ook uitgebreid getuigenis van af. Naast de interpretatieve, kwalitatieve benadering wordt er uitgebreid aandacht besteed aan bijvoorbeeld positivistische, kwantitatieve benaderingen. Er wordt relatief veel plaats ingeruimd voor kwantitatieve analyse en statistische technieken. Het boek omvat een uitgebreide discussie over dit onderwerp, laat argumenten zien van voor- en nadelen van *evidence-based* praktijkonderzoek, introduceert de term *practice-based evidence* en presenteert de effectladder van Van Yperen (p. 146-148) als een graduele tussenweg in deze discussie en een zinvol instrument om haalbare effecten vast te stellen en te meten. Dus wij delen niet de opvatting dat het positivistische paradigma

* Dr. Rob de Lange is als methodoloog en onderzoeker verbonden aan het lectoraat Dovenstudies van de Hogeschool Utrecht. Hij is gepensioneerd. E-mail: rob.delange@hu.nl. Dr. Hans Schuman is als hogeschoolhoofddocent werkzaam bij het Seminarium voor Orthopedagogiek aan de Hogeschool Utrecht. E-mail: hans.schuman@hu.nl. Dr. Nicolina Montesano Montessori is werkzaam als hogeschoolhoofddocent aan de Hogeschool Utrecht, waar zij onder meer de masteropleiding Spaans coördineert. E-mail: nicolien.montessori@hu.nl.

er bekaaid af komt, integendeel. Maar wie zich de werkelijkheid van de professional in zijn dagelijkse praktijk tracht voor te stellen – met name in de praktijk van onderwijs, zorg, hulp- en dienstverlening en dergelijke, een belangrijk referentiekader voor deze auteurs en hun studenten – begrijpt dat in de meeste situaties de interpretatieve/emancipatorische benadering het meest voor de hand ligt. Daar zal het vaak gaan om de persoonlijke interactie met leerlingen, cliënten of collega's en ligt een empirisch-analytische toetsing van de nulhypothese minder voor de hand. Maar we sluiten die ook weer niet voor eens en voor altijd uit. Omgekeerd pleiten wij ervoor dat praktijkgerichte onderzoekers die menen te moeten kiezen voor een positivistisch paradigma die keuze evenzeer verantwoorden.

Opmerkelijk is dat Hoekstra's werkervaring op de *universiteit* hem doet besluiten dat het boek te hoog gegrepen zou zijn voor studenten van het *hbo*. Dat is niet onze ervaring. In de evaluaties die wij hebben gehouden, blijkt dat het boek hoogelijk gewaardeerd wordt door deze doelgroep en door hun docenten. 'De student' die ons voor ogen stond bij het schrijven (en die wij ook uit eigen ervaring jarenlang kennen) is de hbo-masterstudent. Dat zijn bijna allemaal mensen die al enige jaren in de praktijk werkzaam zijn en die een bacheloropleiding hebben afgerond. Bij de Hogeschool Utrecht wordt het boek bijvoorbeeld gebruikt in de masteropleiding *Leren en Innoveren*, de reguliere masteropleidingen en bij de *Leergang van de Academische Opleidingsscholen*. Studenten en docenten werken er met veel plezier mee en geven aan er goed mee uit de voeten te kunnen.

Een punt van onderlinge discussie voor ons was wel of we moesten beginnen met een – inderdaad wat theoretische – relatief uitgebreide uiteenzetting van de verschillende paradigma's die in het sociaalwetenschappelijk onderzoek opgeld doen. Enerzijds waren we bang dat de student die het boek van voor naar achter als studieboek zou gaan doorlezen hierdoor mogelijk ontmoedigd zou raken. Anderzijds is er de logische noodzaak om de verschillende onderzoeksstrategieën en -methoden van meet af aan uit te bouwen vanuit hun diepere filosofische wortels waarnaar regelmatig terugverwezen kan worden. We zijn van mening dat er voor het onderwijs in methoden en technieken van onderzoek voor het hbo te veel *how-to*, *hands-on* boeken bestaan, die aan die diepere gelaagdheid voorbijgaan en daarmee uiteindelijk hun lezers geen dienst bewijzen. Het doet denken aan het door Rang gemunte concept *uitsluiting door participatie*.¹ We hebben getracht dit 'dilemma' te ondervangen door in de inleiding aan te geven dat het boek goed als naslagwerk te gebruiken is en niet per se van kافت tot kافت doorgewerkt dient te worden. De begeleidende docent kan daarin een gidsende rol spelen.

We nemen Hoekstra's opmerkingen over de doorwerking van onderzoek ter harte. We zouden ons ervan af kunnen maken door te wijzen op het gegeven dat in veel van de door ons besproken onderzoeksstrategieën, zoals met name bij actieonderzoek en ontwerponderzoek, deze 'doorwerking' een inherent en onontkoombaar onderdeel is van het proces. Bij onze bespreking van actieonderzoek wordt expliciet ingegaan op veranderingsprocessen en de aspecten die daarin belemmerend dan wel faciliterend kunnen werken. Bij praktijkgericht onderzoek en de reflectieve professional zoals wij die voor ogen hebben, vormen praktijk, onderzoek, evaluatie, ontwikkelen, innovatie en feedback van de betrokkenen één geheel. Misschien is het juist inherent aan 'toegepast onderzoek' dat onderzoeker

en onderzochte gescheiden zijn, verschillende belangen vertegenwoordigen en derhalve betrekkelijk weinig boodschap hebben aan elkaar. Maar ook voor ons kan het geen kwaad om nog eens goed te kijken naar wat Hoekstra 'doorwerking' noemt.

Het is in zekere zin wel jammer dat Hoekstra zo kapitaliseert op het positivisme en toegepast onderzoek. Relevanter in onze ogen zijn de vele schakeringen die in het boek zijn aangebracht, zoals de wisselwerking tussen de regulatieve en de empirische cyclus, de mogelijkheid om in een onderzoek je niet alleen te richten op wat observeerbaar is, maar ook op wat zich onder het zichtbare niveau afspeelt en de behandeling van de keuzes die de onderzoeker moet maken en verantwoorden om tot een eenduidig, voorlopig ontwerponderzoek te komen. Dan hebben we het nog niet over de bespreking van de ethische kanten van praktijkonderzoek en de verschillende rollen die de onderzoekers in dit verband dienen te spelen.

In elk geval zijn we erkentelijk voor de kritische bespreking van ons werk. We werken aan een nieuwe druk en kunnen elk serieus commentaar goed gebruiken.

Noot

- 1 Zie Rang, 1986. Rang betoogt daar dat men soms een bepaalde categorie mensen niet in staat acht de moeilijke onderliggende principes te begrijpen en dan maar het betreffende onderwerp aanbiedt *zonder* die principes. De bedoeling en ten dele het effect zijn een zekere participatie, maar van *echte* actieve participatie kan geen sprake zijn zolang men de onderliggende principes niet kent.

Literatuur

- Rang, R. (1986). 'Een maeght kan eerbaer zijn en niet te min geleerd': discussies over vrouwen, wetenschap en studie in de 17de en 18de eeuw. *Comenius*, 6, 272-291.